

A DISKURZUSJELÖLŐK EMOCIONÁLIS ÉS EXPRESSZÍV FUNKCIÓIRÓL

1. Bevezetés

A diskurzusjelölők olyan nyelvi elemeknek tekinthetők, amelyek diskurzusszegmenseket kötnek össze, és pragmatikai viszonyokat jelölnek. A diskurzusjelölők a diskurzus minden tényezője közt képesek kapcsolatot létesíteni, hiszen jelezhetik többek közt a diskurzusszegmensek egymáshoz való viszonyát, a diskurzusban részt vevő szereplők közti kapcsolatot, a diskurzusszegmens és a beszélő közti viszonyt, valamint a tágabb szituációra is utalhatnak. Emellett diskurzusirányító szereppel is rendelkezhetnek: jelölhetik a szóátadást, a beszédjog megtartását, valamint a szó átvételét is (Dér–Markó 2007: 63). A diskurzusjelölők közé tartozó elemek általában nincsenek hatással a megnyilatkozás igazságfeltételeire, nem befolyásolják annak a propozicionális tartalmát, azonban emocionális és expresszív funkcióval bírnak (Jucker 1993). E funkciók feltérképezése viszont nem könnyű feladat, ugyanis a „funkció nem merev kategória, [...] hanem folyamat jellegű jelenség, amely a beszélői vagy hallgatói feldolgozás révén jön létre” (Tolcsvai 2005: 350).

Tanulmányomban azt mutatom be, hogy a naiv beszélők a diskurzusjelölők mely funkcióit érzik dominánsnak és használják ők maguk megnyilatkozásaikban. Ennek kiderítéséhez kérdőíves és részt vevő megfigyeléses módszerek segítségével mértem fel a nyelvhasználóknak a diskurzusjelölők funkcióiról való tudását és intuícióját. A kapott eredmények nem csupán a vizsgált elemek szerepköréről szolgáltatnak információt, hanem segítségükkel a szakirodalom elméleti állításainak a magyarázó értékét is tesztelhetjük.

2. Anyag és módszer

A diskurzusjelölők funkcióinak a feltérképezéséhez kétféle adatgyűjtési módot alkalmaztam. Az egyik a kérdőívezés volt, a másik pedig az internetről származó spontán szövegek elemzése. Az aktív és passzív adatgyűjtés jól kiegészítette egymást, így segítségükkel a diskurzusjelölők funkcióiról is teljesebb képet kaphatunk.

A kérdőíves felmérés során 53 felnőtt és 33 fiatal, 13–15 év közti adatközlőnek a diskurzusjelölőkről való vélekedéseit és spontán ismereteit kutattam. Háromféle feladattípussal dolgoztam a kérdőívezés során, a vizsgált diskurzusjelölők pedig az *-e*, a *vajon*, a *hát*, az *ugye* és a *szóval* voltak. Szándékosan úgy válogattam ki a tesztelt elemeket, hogy a nyelv művelők által erősen stigmatizáltak is legyenek köztük. Először 15 minimálpárt kaptak az adatközlők, amelyek csak abban tértek el egymástól, hogy az egyik mondatban szerepelt diskurzusjelölő, míg a másikban nem (pl. *Siessünk – Siessünk hát!*, *Péter okos – Péter ugye okos*), s adatközlőimtől arra kérdeztem rá, hogy mit fejez ki

a mondatpárok közül a másodikban a félkövérrel szedett elem. A kérdőív második feladattípusa azt mérte, hogy a nyelvhasználók mikor és mire használják a felsorolt diskurzusjelölőket a beszédben és/vagy az írásban. Itt az egyes elemek szerepéről, valamint a tipikus használati körükről tudakozódtam, és szövegkörnyezettel együtt egy-egy jellegzetes példát is kértem tőlük. Utolsóként pedig arra voltam kíváncsi, hogy a felsorolt elemek közül van-e olyan, amelyiknek a használatával kapcsolatban bizonytalanok, vagy amelyiknek a használata miatt már érte őket kellemetlenség, azaz itt reflektált nyelvhasználói vélekedéseket gyűjtöttem. A diskurzusjelölök emocionális és expresszív funkciói szempontjából a minimálpáros és a szituációleíró feladat szolgált érdemi információkkal. Az eredményeket a dolgozat 3. fejezetében mutatom be.

Az internetes adatgyűjtés során pedig részt vevő megfigyelőként egyszerűen csak olvastam az engem érdeklő fórumokat és oldalakat, s a találatokat pontosan feljegyeztem. A böngészés közben egy érdekes internetes szövegtípust, a Twitter bejegyzéseit (az ún. tweeteket) is vizsgáltam. Ezek a rövid szöveges üzenetek mennyiségi korláthoz vannak kötve, ugyanis maximum 140 karakter hosszúak lehetnek az egyes bejegyzések, ám a rövidegük ellenére – vagy éppen amiatt – a tweetekben rengeteg diskurzusjelölő fordul elő. Az internetes szövegekben használt diskurzusjelölök funkcióiról a dolgozat 4. fejezetében írok.

3. A diskurzusjelölök funkciói a kérdőíves felmérés alapján

A kérdőíves felmérés eredményei alapján kiderült, hogy a diskurzusjelölök érzelmkifejező szerepét a felnőtt adatközlők nagy biztonsággal felismerik, sőt, ők maguk is kihasználják az elemek emocionális és expresszív funkcióját. Az általános iskolások válaszaik kicsit már más képet mutattak. Ugyan a fiatalabbak is felismerték a diskurzusjelölök emocionális, expresszív és interakciós funkcióját, de válaszaik egységesebbek voltak, kisebb volt azok szóródása, mint a felnőtt adatközlők esetén, vagyis a diskurzusjelölök funkcióit a gyerekek sokkal hasonlóbban értékelték. Továbbá, a válaszaik rövidebbek és tömörebbek voltak, s az indoklás is hiányzott belőlük, s az is kiderült, hogy a kontextuális információkkal sem számol még a 13–15 évesek többsége. Ez egyrészt az életkori sajátosságokból adódhat, másrészt a diskurzusjelölőknek az oktatásban való stigmatizáltságával is összefügghet (l. Schirm 2010). A megadott funkciók közt viszont a fiatalabbaknál is egyértelműen az érzelmkifejezők domináltak. A mintában a leggyakrabban az alábbi funkciók kerültek elő: nyomatékosítás, türelmetlenség, sürgetés, félelem, öröm, meglepődés, idegesség, reménykedés, megkönnyebbülés.

A felmérés eredményei közül az adatközlőknek a *hát* diskurzusjelölő funkcióiról való vélekedéseit mutatom be röviden (részletesen l. Schirm 2011). Az elem a beszélők szerint prototipikusan a bizonytalanság kifejezésére használatos, amely a hezitálással és az időnyerés szándékával kapcsolódik össze. A szó érzelmi telítettsége közül legtöbben az örömet emelték ki, de képes a szó negatív érzelmi többletet, vagyis türelmetlenséget, felháborodást és idegességet is kifejezni, továbbá a számonkérés jelölőjeként is használható. Informátoraim szerint a *hát* jelölhet még nyomatékosítást, sürgetést, felszólítást és biztatást is, valamint állhat a meglepődés és a kételkedés jelölőjeként, valamint közvetítheti a hezitálást, a töprengést és a bizonytalanságot is. Sejtethet, kifejezhet ironikus tartalmat, jelezhet felvágást és dicsekvést, ám állhat egyszerű tényközlő vagy megerősítő funkcióban is, illetve magyarázkodásra vagy mentegetőzésre is utalhat, továbbá

kifejezhet szembeállítást is. A diskurzus működésére vonatkozó funkciók is előkerültek a válaszok közt: a kapcsolattartást és a diskurzus folytatását, valamint a stílus mesélősebbé tételét írták válaszdóim. A szerepkörök és funkciók közül informátoraim még a *hát* udvariassági elemként való használatát is említették. Adatközlőim szavaival élve: „tompítja az elutasítást”, „szépíti, kicsinyíti az ellenkezést”, „kevésbé bántó”, „az elutasítás visszautasításának finomítására utal”, „lágýít”, „finomít”, vagyis a válaszdók egy része az elemek interakciós funkcióját tartotta a legdominánsabbnak. Az udvariassági stratégiát kiemelő válaszok igazolták azt az elméleti feltevést, miszerint a diskurzusjelölők bizonyos használati köre kapcsolatba hozható a befolyásolással, az udvariassággal valamint az arcmunkával (vö. Schirm 2007–2008). A vizsgálat azt is megmutatta, hogy nincs statisztikailag igazolható összefüggés a válaszdók neme és életkora, illetve a *hát*-nak tulajdonított funkció közt.

4. A diskurzusjelölők funkciói az internetes szövegek alapján

Az aktív adatgyűjtési mód mellett a diskurzusjelölők funkcióinak a minél teljesebb megismeréséhez passzív, beavatkozásmentes vizsgálatot is végeztem, amelynek során különböző internetes szövegtípusok (fórumhozzászólások, blogok és közösségi oldalak) diskurzusjelölőit elemeztem. Itt a diskurzusjelölőket a természetes közegükben vizsgálhattam, azaz a diskurzusszegmenseket összekötő szerepüket, illetve a társalgás szerveződésében való részvételüket is könnyen meg tudtam figyelni. Igyekeztem különféle műfajokat és szövegfajtákat választani a kutatáshoz, hiszen az internet szövegei nagyon differenciáltak. Arra voltam kíváncsi, hogy megfigyelhető-e valamilyen különbség az internetes szövegtípusok diskurzusjelölő-használata közt, továbbá a kérdőívvel vizsgált diskurzusjelölők előfordulási gyakoriságát és funkcióit is kutattam. S bár a diskurzusjelölők alapvetően az élőszo jellegzetességei, de különböző funkciókban az írott nyelvben, újabban pedig az írott beszéltnyelviség szövegtípusaiban is megjelennek (Dér 2008), így várható volt a nagy számú előfordulásuk az internet különféle szövegeiben is. Megjelenésüket az is garantálta, hogy a diskurzusjelölők egyik fő funkciójának a koherenciaviszonyok jelzését tartják, így gyakorlatilag bármilyen szövegtípusban elő kell fordulniuk, hiszen a szövegkoherencia megteremtése minden diskurzusfajtában egyaránt fontos.

A fórumhozzászólások és blogbejegyzések elemzésekor azt tapasztaltam, hogy ugyanazokban a funkciókban használják az internetezők a vizsgált diskurzusjelölőket, mint amelyeket a kérdőíves felmérés adatai is igazoltak, illetve, mint ami a szakirodalomban is olvasható. Ám az internetes szövegek esetén ezeken kívül a diskurzusjelölők alkalmazásának egy speciális esetével is találkoztam, azzal, hogy a nyelvhasználók maguknak a diskurzusjelölőknek a használatáról írják le a véleményüket. A reflektált nyelvhasználói vélemények közül a *hát* elemről és az *-e* kérdő partikuláról folytak leginkább a társalgások a különböző fórumokon, lévén, hogy ezek a nyelvművelők által stigmatizált elemek. Az *-e*-nél a nem sztenderd előfordulást (*nem-e*, *el-e ment*) és a többszörös *-e* kérdő partikulát (*el-e olvasta-e a könyvet*) bélyegzik meg, a *hát*-nál pedig a *hát*-tal való mondatkezdést.

A fórumhozzászólások és blogok szövegeit vizsgálva bebizonyosodott, hogy az internetezők körében a vizsgált diskurzusjelölökhöz már nem kapcsolódik olyan erős megbélyegzés, mint régebben, a nyelvhasználók kezdenek túllépni a nyelvművelők tiltásain. Viszont az a paradox helyzet áll elő, hogy az elemekhez kötődő tévhitek (pl. Olyan, nincs,

hogy *nem-e*, illetve *Hát*-tal nem kezdünk mondatot!) egyrészt megkérdőjeleződnek, másrészt a gyakori emlegetés által mégis továbbélnék (vö. Domonkosi 2007). Az interneten a nyelvhasználói attitűdök mindegyike megjelenik: a diskurzusjelölökhöz kötődő nyelvi babonákkal való azonosulás éppúgy, mint a babonák cáfolata, elutasítása és kigúnyolása. A sajátos kommunikációs közeg pedig lehetővé teszi, hogy az álszabályok megkérdőjelezéséhez nyelvi játék kapcsolódhasson. Így a diskurzusjelölök metanyelvi megjegyzéseként beépülhetnek a közlésbe és stíluseszközzé, illetve szövegszervező elemmé is válhatnak. Például az egyik blogoldalon¹ a *Hát ami azt illeti elég szarul állok. Háttal nem kezdünk mondatot, de a háttal nem kezdünk mondatot is háttal kezdjük* eszmefuttatásra az oldal látogatói a következő párbeszédet alakították ki, nyelvi játékot teremtve a babonából:

- Nyizige: *Hát akkor mi lesz holnap? Hát én meg hazaértem..*
- Jagus: *Hát elég korán :S*
- Búgócsiga: *Hát ezen a hát-os mondaton még sosem gondolkoztam el. Hát szóval igazad van :)*
- énke: *Hát ti hülyék vagytok :LOL*
- Tim: *Hátam fáj. :)*
- Lory: *:)*
- Iggyike: *Hát, ami azt illeti, elég ramatyul is néző ki, Bözsi. :(Nem csak állni állsz szarul. :D*
- Jagus: *Na, ma már jobb volt? :DD*
- Iggyike: *Háááát :)))*

Ebben a beszélgetésben a *hát* elem szövegösszetartó erőként funkcionál, s a fórumozókat egy közös nyelvjátékba vonja be. A beszélgetésben fellelhető emotikonok, rövidítések és a szóhasználat is mutatja, hogy maguk a hozzászólók ironikusan viszonyulnak az idézett nyelvi babonához.

Am éppen az internet adta lehetőségek és a kommunikációs közeg sajátossága teszi, hogy más arányban és más funkcióban jelennek meg a diskurzusjelölök, mint egyéb írott szövegben vagy akár az élőbeszédben. Ahogy az előző példa is mutatta, az internetes közegre jellemzőbbek a játékos, illetve meghökkentő nyelvhasználat direkt jelenségei, nem meglepő, hogy a fórumbeszélgetésekben néhány diskurzusjelölőt szándékosan nem a sztenderd módon használnak. Ezt különösen az *-e* kérdő partikula kapcsán volt alkalom megfigyelni. Például: *Nem-e lehetne-e egy fenykepet(-e:-) eljuttatni eme szep joszagrol a Web lapra???*² Itt az üzenetben lévő mosolykód is mutatja, hogy nem a nyelvi bizonytalanság vagy a mondanivaló több elemének hangsúlyos volta miatt került a többszörös *-e* kérdő partikula a mondatba, hanem az internetes nyelvjáték kimondatlan szabályai miatt. Vagyis ezeket az adatokat másként kell értékelnünk, hiszen más normák vonatkoznak rájuk, de épp emiatt teljesebb képet kaphatunk a diskurzusjelölök használati köréről, mintha csupán kérdőíveznénk vagy egyéb szövegeket vizsgálnánk. Az internet szövegeinél az emocionális és expresszív szerep is nagyon látványosan megmu-

¹ <http://jadvigaparnaja.freeblog.hu/archives/2007/01/07/2063012/#comments> (utolsó letöltés: 2011. február 10.)

² www.fsz.bme.hu/pipermail/pecalist/2000-January/006856.html (utolsó letöltés: 2005. augusztus 25.)

tatkozik, ugyanis a kommunikációs helyzet sajátosságaiból adódóan a kommunikáló felek gyakran épp a diskurzusjelölők segítségével próbálják meg az írott üzeneteiket előszószószósszerűvé tenni.

Az internetes szövegtípusok közt volt egy, amelyben a szövegek rövidebbé ellenére is nagy arányban jelentek meg a diskurzusjelölők. Ezek a Twitter bejegyzései voltak. A Twitter egy ismeretségi hálózat, illetve egy közösségi mikroblog-szolgáltatás egyben. Az oldal az interneten a <http://twitter.com> oldalon érhető el. Abban különbözik a többi közösségi oldaltól (pl. az iwiwtől vagy a facebooktól), hogy maximum 140 karakterben teszi lehetővé a felhasználóknak, hogy rövid bejegyzéseket vagy egymásnak szóló üzeneteket írjanak. Az üzenet küldése többféle módon történhet: SMS-ben, a Twitter honlapján keresztül vagy azonnali üzenetküldő programok segítségével. A Twitter szövegei, nyelvi jellegzetességeket tekintve, az sms és a blog között helyezkednek el, s az üzenetek megformálását nagyon erősen befolyásolja a 140 karakteres korlát. Ebből adódik, hogy a twitterezők rengeteg rövidítést és egybeírást használnak, s a 140 karakterbe sűrített mondanivalójukat írásjelekkel, emotikonokkal, valamint diskurzusjelölőkkel egészítik ki, e rövid elemek ugyanis képesek tömören, de árnyaltan különféle érzelmeket megjeleníteni.

A Twitter bejegyzéseit tweeteknek nevezik, s ezeknek meghatározott szerkezetük van. A bejegyzés elején a felhasználó által feltöltött profilkép található, majd a felhasználói név olvasható. Ha az üzenetet valakinek szánták, a @ jel után a címzett neve található. Ezután következik a tényleges üzenet, maximum 140 karakterben. Az üzenet alatt pedig a bejegyzés paraméterei találhatóak: az üzenet keletkezésének körülbelüli ideje és az üzenetküldés módja. Például:

YvannaKementari (a felhasználó neve)

@bijabeliver (annak a neve, akinek az üzenetet címezték) *Hát akkor ahoy kapitány, sisakot a kobakra, kardot a hüvelyébe (XD Jared kardját XDD) és HP-ra fel! :) (maga az üzenet) about 4 hours ago via web in reply to bijabeliver (az üzenet keletkezésének ideje és az üzenetküldés módja: körülbelül 4 órával ezelőtt, interneten keresztül, bijabeliver nevű felhasználónak küldött válasz)*

E redukálódott kommunikációban azt várnánk, hogy a twitterezők inkább a tartalmas szavakra használják fel a rendelkezésükre álló kevés számú karaktert. Ám ennek éppen az ellenkezője figyelhető meg: a tweetekben ugyanis nagy arányban jelennek meg diskurzusjelölők, ahogy azt a következő példák is mutatják.

- (i) ***hát** a miénk az meg alaptól **ilyen** művészeti tanár. **szóval** ez elvárja tőlünk hogy jól rajzoljunk*
- (ii) ***őő hát őő** nem tudom :D fél5 előtt **ugye** nem jó, utána pl. olyan negyed-6 fél 6?? :D*
- (iii) ***Na vajon** éjjel miért nem látom őket? ...*
- (iv) *Részelték esetleg? :) Ez így kissé talányos, **hogy úgy mondjam.***
- (v) ***hát-hát**, ez van ha már csak a béta érdekli az embert **ugye...amúgy** imádom a goblinokat <3*
- (vi) *olyan családias a hangulat itt a formspringen, nem? megható, nemdebar? tök jó, **ugye?** :) csa... – **Hát**, biztos :)*
- (vii) ***hát** nem tom. mert ugye orvoshoz menni luxus. de belehalni csak nem fogok. vagy ki tudja XD*

A Twitter dialógushelyzete azonban magyarázatot adhat a jelenségre, ugyanis a kommunikációs szituáció gyakorlatilag megköveteli ezeknek az elemeknek a használatát. Mivel rövid szövegekről van szó, így a diskurzusjelölőkkel a korábbi szövegekhez való kötésen, azaz a szövegkoherencia jelzésén túl a twitterezők a fatikus kapcsolattartást oldják meg, továbbá ezek az elemek a beszélők érzelmi állapotáról is információt adnak.

A Twitter mind az egyirányú, mind a kölcsönös kommunikációra lehetőséget nyújt. A twitterezők (a valakinek címzett üzeneteket kivéve) ugyanis sosem tudhatják, melyik bejegyzésükre fog valaki reagálni. Az oldal lényege, hogy mások üzeneteit olvashatjuk, s ha regisztrálva vagyunk, követhetjük őket, s így az egyes bejegyzések egymásra reflektálásával akár teljes dialógusok alakulnak ki. Tartalmilag nincs megkötés az üzenetekre vonatkozóan, a beküldött posztok azonban általában azt írják le, hogy a kommunikátor éppen mit csinál, vagy hogyan érez, mit gondol. Vagyis helyzetjelentés-jellegűek az oldalon megjelenő rövid szövegek. S bár a Twitteren egymás után korlátlan számú üzenetet el lehet küldeni, a felhasználók mégsem szoktak túlzottan élni a folytatásos tweetekkel. Azt lehet megfigyelni, hogy az egyes beírásoknál bőven elég a twitterezőknek a 140-es karakterszám, hiszen csak pillanatnyi helyzetjelentést adnak magukról. Gyakorlatilag az állandó közlési kényszert elégítik ki a bejegyzések, s így a szövegek nagyon erősen kontextusfüggők. Ezzel a közlési kényszerrel a twitterezők is tisztában vannak, sőt, gyakran ironikusan reflektálnak is saját szövegeikben az írás aktusára, ahogy azt a cinifeesz nevű felhasználó alábbi tweetjében is olvashatjuk: „*másfél órája szopogatok egy barackmagot, ami már kétszer kiesett a számból. igen, ezt közölnöm kellett*”.

A fenti (i)–(vii) példák alapján is láthatjuk, hogy a twitterezők rövid üzeneteikben a diskurzusszegmensek összekötésére, illetve pragmatikai viszonyok jelölésére használják a vizsgált elemeket. Alkalmazásukkal egy sajátos történetmondási stratégia rajzolódik ki. Az üzenetek mindig in medias res kezdődnek, nincs hosszú bevezetés, magyarázkodás. A diskurzusjelölők tehát a bejegyzést író személy kontextusába való belehelyezkedést segítik: lerövidítik a szituáció megadását, valamint jelzik a beszélő attitűdjét és véleményét. S mivel a diskurzusjelölők emocionális és expresszív funkcióval bírnak, így könnyedén be tudják vonni az olvasókat a kommunikációba.

5. Összefoglalás

Összegzésképpen megállapítható, hogy a szakirodalom (pl. Jucker 1993) által a diskurzusjelölőknek tulajdonított emocionális és expresszív funkciókat a hétköznapi beszélők is az elemek alapvető jellemzőinek tartják. A kérdőíves felmérés bebizonyította, hogy a naiv nyelvhasználók felismerik és használják az érzelemkifejező szerepköröket. A Twitter bejegyzéseinek elemzése pedig megmutatta, hogy a 140 karakterre redukálódó kommunikációban a diskurzusjelölőknek fontos szerep jut, azáltal, hogy a rövid üzeneteket kontextusba ágyazzák és utalnak a tágabb szöveggörnyezetre is. Emellett pedig képesek a szöveg írójának az attitűdjét is kifejezni, s hozzájárulnak egy sajátos történetmeselési stratégia kialakításához is.

Irodalom

- Dér Cs. I.–Markó A. 2007. A magyar diskurzusjelölők szupraszegmentális jelöltsége. In: Gecső T.–Sárdi Cs. (szerk.): *Nyelvelmélet – nyelvhasználat*. Székesfehérvár–Budapest: Kodolányi János Főiskola – Tinta Könyvkiadó. 61–67.
- Dér Cs. I. 2008. Diskurzusjelölők az internetes nyelvhasználatban. In: Sárdi Cs. (szerk.): *MANYE XVII. Kommunikáció az információs technológia korszakában*. Pécs–Székesfehérvár: MANYE–Kodolányi János Főiskola. 444–450.
- Domonkosi Á. 2007. Nyelvi babonák és sztereotípiák: a helyes és a helytelen a népi nyelvészeti szemléletben. In: Domonkosi Á.–Lanstyák I.–Posgay I. (szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelv-művelésről*. Dunaszerdahely–Budapest: Gramma Nyelvi Iroda–Tinta Könyvkiadó. 141–153.
- Jucker, A. H. 1993. The discourse marker *well*: A relevance-theoretical account, *Journal of Pragmatics* 19. 435–452.
- Schirm A. 2007–2008. A hát diskurzusjelölő története, *Nyelvtudomány* III–IV. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Linguistica. Szeged. 185–201.
- Schirm A. 2010. Hogyan (ne) tanítsuk a diskurzusjelölőket. In: Zimányi Á. (szerk.): *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében*. MANYE, Vol. 6. Székesfehérvár–Eger: MANYE–Eszterházy Károly Főiskola. 389–396.
- Schirm A. 2011. *A diskurzusjelölők funkciói: a hát, az -e és a vajon elemek története és szinkrón státusza alapján*. Kézirat: doktori disszertáció. Szeged.
- Tolcsvai Nagy G. 2005. Funkcionális nyelvtan: elmélet és gyakorlat. *Magyar Nyelvőr* 129. 348–362.